

ههلوێستی پوژناما گاردیان یا بریتانی ژ کیشا کوردی ل عیراقی (1970-1975)

علی محمد قادر

پشکا میژوو، فاکولتیا زانستین مرقایه تی، زانکۆیا زاخۆ، ههړیما کوردستانی – عیراق.

<https://doi.org/10.26436/2016.4.3.282>

کورتیا لیکولینی:

بزافا رزگاربخوازا کوردی ل باکووری عیراقی و بهرخودانا وی هه مبهری حکومتا عیراقی دناقههرا سالین (1970-1975) ببوو بابهتین پوژنامین نافخوو و جیهانی، چونکی ژ بابهتین گنگ بوو د پوژههلاتا نافین دا. پوژناما گاردیان یا بریتانیا چه نندین بهر بهرین خوه پر کر بوون ب وان شهر و پیکهاتان ئه وین دناقههرا شورهشا کوردی و حکومتا به عس دا روویدان دماوی وان پینج سالان دا. ههژیه بیژین نفیسه رین پوژناما گاردیان دگهرماتیا وان روویدانان دا ل جهی بویه ری ئاماده بوون و ژ نیریک روویدان فه گوهاسینه.

پوژناما (التاخی – بریه تی) زمان حال پارتی دیموکراتی کوردستان پشته فانی ل بزافا رزگاری خوازا کوردی دکر، ههروسا پوژناما (الزواء) زمان حال پوژیه به عس پشته فانی ل بریار و ههلوێستین حکومتا عیراقی دکر دژی کوردان. به لی پوژناما گاردیان یا بی لایه ن بوو د به لافکر و نفیسینا وان پیشهاتان دا ئه وین دناقههرا ههردوو لایان دا روویدان، ب تاییه تی ئه و پیشهاتین سه ره لدا دین پشتی ئیمزاکرنا به یانناما (11 ئادارا 1970) ههتا ئیمزاکرنا ریکه فتناما جه زائیر ل 6 ئادارا 1975، دناقههرا عیراق و ئیرانی دا. ئیک ژ ههلوێستین پوژناما گاردیان ژ شورهشا کوردی ئه و بوو ب زمانه کی بی لایه ن سه ره به خو بوونا کوردستانی ئه و د به یانناما (11 ئادار) دا به حس ژ ئه دهاته کرن ب مافه کی رهوایی کوردان د ههژمارت.

کلیلا لیکولینی: پوژناما گاردیان، کیشه یا کوردی، عیراق، به یانناما 11 ئادارا 1970.

پیشه کی:

و حکومتا عیراقی دا به لافکرینه. ههژیه بیژین، ههلبزارتنا ماوی دناقههرا (1970-1975) فه دگهریته فه بو گنگیا فی میژووی د وان گوهورانکاری لده فه ری پیدابوون ب تاییه تی د کیشا کوردی دا ل کوردستانا باشوور، و ههلوێستی پوژناما گاردیان ژ وان پیشهاتان. گه لی کورد د دیروکا بزافارزگاربخوازا دا ههردهم ناشیخواز بوویه و ههولدایه دوزا گه لی کورد ب ریین دیالوکی و ناشتیانه بگه هینه نارمانجی. ریکه فتناما (11 ئادارا 1970) دناقههرا سه رکردایه تیا شورهشا ئه یلولا مهزن ب رابهراتیا مهلا مسته فا بارزانی و حکومتا عیراقی یا وی سه رده می، به رهده می رهنج وخه بات و قوربانی دانا

هه ر ژ دامه زانندا عیراقی ژلایی بریتانیا فه ل سالا (1921) و دانا سیسته می شاهاتی بو عیراقی ههتا گهورینا سیسته می حکومرانی بو کوماری، گه لی کورد ل کوردستانا باشوور د دان و ستاندن و گهنگه شه و شهران دا بوو دگه ل حکومتا عیراقی، ژبوو بده ستفه ئینانا مافی سه ره به خو بوونی کو مافه کی رهوایی گه لی کورده ب درێژایا دیروکی. ئه ژ هه ژرکیه دناقههرا ههردوو لایان دا ببوو ته وه رین سه ره کی یین پوژنامین نافخوو و ده ره کی. پوژناما گاردیان ئیک ژ پوژنامین نیف دهوله تی بوو کو گه له ک بابهت لدور په یوه نندین دناقههرا شورهشا کوردی

نیمزاکرنا به‌یاناما 11 ناداری هه‌تا نیمزاکرنا ریکه‌فتناما جه‌زائیر دا. ئیک ژ هه‌لوپستین روژناما گاردیان ژ روویدانین پشی نیمزاکرنا ریکه‌فتناما 11 ناداری، نه‌و بوو کو وه‌سا دیار نه‌بوو حکومه‌تا عیراقی لبه‌ره بگه‌هته چ ئارمانجا بریکا ئازراندنا کوردان؟ به‌لی ده‌پته پیشبینی کرن نه‌وی دقیت خوه بگه‌هینه خالا شهرى دگهل کوردان. به‌لی کورد یی خوه دپارژن ژ نه‌نجام دانا شهرى. وه‌سا دیاردبټ حکومه‌تا به‌عسی نه‌قیت پښگیریی ب ریکه‌فتناما ناداری بگه‌ت. هه‌روه‌سا ب زمانه‌کی یی لایه‌ن مافی ئوتونومی ب مافه‌کی ره‌وایی کوردان ل باکووری عیراقی د هه‌ژمارت. زیده‌باری قی چه‌ندی روژناما گاردیان ریکه‌فتناما جه‌زائیر ب ریکه‌فتنه‌کا خیانه‌ت کارى د هه‌ژمارت هه‌مبه‌ری به‌رخوه‌دان و مافی ره‌وایی گه‌لی کورد.

روژناما گاردیان ل سالا 1821 ل باژیری مانچېسته‌ر ل وه‌لاتی بریتانیا ده‌رکه‌فیه و دامه‌زیتیری وی (جون ئیدوارد تیلور – John Edward Taylor) بوو. گاردیان روژنامه‌کا حه‌فانه بوو وئیکه‌م ژماره‌ل (5) نه‌یارا (1821) هاته به‌لا فکرن، و بهایی وی لده‌سپیکى حه‌فت دولار بوون، چونکی باج لسه‌ر بوو، پشی باج لسه‌ر رابووی ل سالا 1836 بهایی وی بوو (2) دولار. روژناما گاردیان ل روژا چارشه‌مبی ژى ده‌اته به‌لا فکرن هه‌تا ل سالا (1855) بوو روژنامه‌کا روژانه. لده‌سپیکى نه‌و روژنامه‌د هاته نیاسین ب (روژناما مانچېسته‌ر گاردیان – The Manchester Guardian) هه‌تا سالا 1959 نافى وی بوو (گاردیان). و ل سالا 1964 نه‌و روژنامه‌هاته هه‌گوه‌استن بوو باژیری (له‌نده‌ن) و هه‌تا نوکه یا به‌رده‌وامه لسه‌ر به‌لا فکرنا روویدانان⁽¹⁾.

لدویف پیژانین به‌رده‌ست نه‌ویت ده‌ستقه‌هاتین بریکا روژناما گاردیان نه‌و هه‌کولینه هاتیه دابه‌شکرن بوو سهر سى ته‌وه‌ران“ ته‌وه‌ری ئیکى لدور بابته‌ی (ژیانا سیاسى ل کوردستانا باشوور دناقه‌هه‌را 1958-1968)، نه‌و

چه‌ندنین سالیښ شوره‌شی بوو کو شیا بریکا وی رژیما به‌عس نه‌چار بگه‌ت ملکه‌چیا داخوایین کوردان بگه‌ت و ریکه‌فتناما 11 ناداری موربگه‌ت. نه‌و ریکه‌فتنامه ده‌ستکه‌فته‌کی گرنگی دیروکا کوردی دا، چونکی بوو جارا ئیکى بوو حکومه‌تا عیراقی ب فهرمی دان پیدانی ب مافی ئوتونومی بوو گه‌لی کورد دکر ل باشووری کوردستانى بگه‌ت. به‌لی نه‌و هه‌ر چار سالیښ هه‌ردوو هیژ لسه‌ر ریکه‌فتین بوو جی ب جی کرنا به‌ندنین ریکه‌فتنامی بتنی قوناغا ده‌ربازکرنا روویدانان بوو ژلایی حکومه‌تا به‌عس فه، ژبوو به‌یژکرنا ده‌سته‌ه‌لاتا خوه ل نا‌خوو و خوشکرنا په‌یوه‌ندنا ژ ده‌رغه. نیمزاکرنا ریکه‌فتناما جه‌زائیر ژلایی عیراقی فه دگهل شاهى ئیرانى ل سالا 1975 به‌رسقا وان روویدانان بوو نه‌وین دناقه‌هه‌را سالیښ 1970-1975 دناقه‌هه‌را حکومه‌تا عیراقی و کوردان دا روویدانین. زیده‌باری قی چه‌ندی، د ریکه‌فتناما جه‌زائیر دا مه‌ره‌مین راسته‌قینه یین به‌عسیان دپاربوون لدور دریژکرنا ده‌می جی ب جی کرنا وان سوز و په‌یمانین داینه کوردان ل سالا 1970.

روژناما (التآخى) زمان حالى پارتى دیموکراتی کوردستان پشته‌فانی ل بزافا رزگاری خوایا کوردی دکر، و حکومه‌تا به‌غدا تاوانبار دکر ب تیڤکدانا په‌یوه‌ندیان دگهل سهرکر دایه‌تیا شوره‌شا کوردی و پیکولین کوشتنا مه‌لا مسته‌فا بارزانی و کورى وی (ئیدریس بارزانی) ژ گرنگترین وان کریاران بوون یین حکومه‌تا به‌غدا پی ده‌اته تاوانبار کرن ژلایی روژناما نافبری فه. هه‌روسا روژناما (الزوراء) زمان حالى رژیما به‌عسی پشته‌فانی ل بریار و هه‌لوپستین حکومه‌تا عیراقی دکر، ژلایی خوه‌فه روژناما زوراو شوره‌شا کوردی تاوانبار دکر ب هه‌بوونا په‌یوه‌ندیان دگهل ئیرانى دژى عیراقی. به‌لی روژناما گاردیان یا بی لایه‌ن بوو د به‌لا فکرن و نفیسینا وان پیشه‌هاتان دا نه‌وین دناقه‌هه‌را هه‌ردوو لایان دا روویدانین، ب تابه‌تی نه‌و پیشه‌هاتین سهرهلدین پشی

تەوهره یی تایبەتە ب وان روویدانان ئەوین دناقبەرا شوره‌شا کوردی و حکومەتا بەغدا دا روویدان هەر ژ سالا (1958-1968). تەوهری دووی یی گریدایە ب (کورد و بیاننا 11 ئادارا 1970)، دفی تەوهری دا باس ل وان پیشهاتان دەیتە کرن ئەوین بوینە ئەگەر کو حکومەتا بەعس هەلویستی خوە هەمبەری برسا کوردی بگهورت. دفی دباری دا روژناما گاردیان خویا دکەت کو رژدبوونا سەرکردایەتیا شوره‌شا کوردی ل سەر بەدەستفەئینانا مافی ئوتونومی، هەروەسا پیتفیا حکومەتا عیراقی بو ریکخستنا کاروبارین خوە و بەرهنگاریا گەفین نافخوو نەچاربوو ریکەفتناما ئاداری دگەل بارزانی ئیمزاکەت. سەبارەت تەوهری سسی، لژیر ناڤ و نیشانی (چارەنقیسی) کوردان د ریکەفتناما جەزائیر دا ۱۹۷۴-۱۹۷۵ ئەڤ تەوهره باس ل وان کاودانان دکەت ئەوین بوینە ئەگەر کو حکومەتا بەغدا دەستبەرداری بەرژەوهندیین خوە بیت د (شط العرب) دا بو ئیرانی پیتخەمەت ژناقبەرا بزافا کوردی ل باکووری، ئەڤ چەندە بەدەستفەهات دریکەفتناما جەزائیر دا. ژلای خوەڤه روژناما گاردیان حکومەتا عیراقی و شاهی ئیرانی ب خیانت کار هەژمارتن بەرامبەر وان سوز و پەیمانین داینە کوردان.

سەبارەت ژێدەرین پشت بەستن ل سەر هاتیە کرن دفی ڤه‌کولینی دا پتر ژ روژناما گاردیان بوون ب تایبەتی د تەوهری دووی و سسی دا وەکو (David Hirst, 'The case of the exploding sheikh', The Guardian Newspaper, (3 December 1971). (Jim Hoagland, 'Fighting stops in Kurdistan', The Guardian newspaper (15 March 1975). هەروەسا ژمارەك ژ ژێدەرین عەرەبی و کوردی هاتینە بکارئینان بو دووپاتکرنا پیزانین د روژناما گاردیان دا هاتین ژبو گەشتن ب وینه‌کی روون لدور روویدانین دناقبەرا (۱۹۷۰-۱۹۷۵)، پەرتوکا (البارزانی والحركة

التحریرية الكردية) یا مسعود بارزانی ئیک ژ ژێدەرین رەسەنن د فی ڤه‌کولینی دا.

ژيانا سیاسي ل کوردستانا باشوور دناقبەرا 1958-1968:

دیپلانەکا دارێشتی دا ل سپیدەهیا 14 تموزا 1958 جەنەرال عەبدوولکەریم قاسم (1958-1963) شیا دکودەتایەکا (شورەشەکا) سەربازی دا دەستفەلاتا شاهاتی ل عیراقی ژناڤبەت و بنەمالا شاهی بکوژت، بەلی هەروەکو قاسمی دناختنا خوە دا بو روژناما گاردیان دیاردکەت "کو مە نە دڤیا بنەمالا شاهی بکوژن، بەلی وان بەرهنگاریا مللەتی کر لەورا ئەم نەچاربوون وان بکوژن، مە دڤیا وان بگرن و دادگەهی دگەل وان بکەن و هەر ئیک بگەهتە سزایی خوە ... لدوماهیا ناختنا خوە دیبژت ئەم کەسانین ناشتی خوازن مە دڤیت ببنە هەڤال دگەل هەمی کەسان" (2).

روژناما گاردیان ل ریکەفتی (21 کانوونا ئیکی 1959) ئاماژە ب وی چەندی دکەت کو عەبدوولکەریم قاسم دەستویری دا سەرکردی بزافا رزگاربخوازا کوردی (مەلا مستەفا بارزانی) کو ڤه‌گەریتە عیراقی پشتی کو پتر ژ (10) سالان ل ئیکەتیا سوڤییت ژيانا خوە بوراندی وەکو دویرکەفتیک، ل ریکەفتی (6/چریا ئیکی 1958) بارزانی گەهشتە بەغدا (3).

وەکو ئاماژەک بو کاودانین پشتی ڤه‌گەریانا بارزانی، روژناما گاردیان دەتە دیارکرن کو ل سالا (۱۹۵۹) پەيوەندیین براینی دناقبەرا کوردا و عەرەبان دا ئەوین عەبدوولکەریم قاسمی دناختن خوە دا ئاماژە پیکرین هاتنە هەلوەشاندن، ئەوژی دەمی شەرەک روویدایی دناقبەرا کوردا و تورکومانان دا، ل وی دەمی لەشکەری حکومەتی دەستیوەردان دوی شەری دا کر، ئانکو بشیوہیەکی دی حکومەت ل بەهانەکی دگەریا بو نەخوشکرنا پەيوەندیان. زیدەباری فی چەندی حکومەتا عیراقی پشکداری کرنا مەلا مستەفا بارزانی د ئاھەنگا

نیسانا 1962، ژلای پېشمه رگه ی (40) شههید بوون و (78) بریندار بوون، ژلای لهشکهری و جاشا و پولیسان فه (1225) هاتنه کوشتن، (1450) برینداربوون و (1326) ئیخسیر بوون (پاشان هاتنه نازادکرن) (10).

ل 8 شوباتا 1963 رژېما به عسی ب کوده تایه کی رابوو و شیا حکومتا قاسمی ژنافیهت، پشتی فی کوده تایه عهبدوولسه لام عارف (1963-1966) و پارتا به عسی بهسروکاتیا نه حمده حسنه (1968-1979) به کر دهسته لات گرتنه دهست، عهبدوولسه لام عارف بو سهروکي کومارا عیراقی و نه حمده حسنه به کر بو سهروکي وهزیران. هر لدهمی وهرگرتنا پوستی سهروکایه تی عهبدوولسه لام عارف یی سهرکه فتی بوو د دان وستاندن دا دگهل کوردان و رازی کرنا وان ب جوره ک ژ سهر به خوبوونی (11).

لدور فی بابته ی روژناما گاردیان ل (11 نادارا 1963) دهته دیارکرن کو نه و سوز و پهیمانین حکومتا نوی داینه سهرکردایه تی شوره شا کوردی باوهری لده ژلای خوه فه سهرکردایه تی شوره شا کوردی رازی نه بوو ب سهر به خویا کارگیری بتنی، به لکو هنده ک داخوایین دی ژی هه بوون ژوانان: دابهشکرنا داهاتی نه فتی، دهرکه فتنا لهشکهری عیراقی ژ ناخا کوردستانی و گهورینا وان ب هیژا کوردی (هت). به لی بهروفاژی نهوا کوردا هزر تیدا دکر ل 10/حوزیرانا/1963، حکومتی بهیاننامه ک به لافکر تیدا بریارا شهر ی راگه هاند دژی کوردان ب تومه تا کو "داخوایین بارزانی ناماژه ب جودابوونی دکه ن ژ عیراقی و گریډاینه ب بهر ژه وهندیا دهوله تین بیانی، و نه ژ چهنده دی گه فال ئیک پارچه یی و سهر به خویا عیراقی که ت" (هت).

دماوی دهسته لاتا عارفی دا شهر و پیکدادان هاتنه کرن دناقهرا لهشکهری حکومتی و پېشمه رگه ی دا، ل نیسان 1966 حکومتا عیراقی پیلانه ک داریششت بو ژنافرنا

(نه کتوبه ری) دا ل روسیا ب دهرکه فتن ژ یاسایی ل قه له م دا، سهره رای و ی چهنده ی کو بارزانی ژلای ئیکه تی سو فی ت فه هاتبوو داخوایکرن (4). نه فه و چهندين پېشهاتین دی بوونه نه گهر کو ل ده سپکا نادارا 1961 بارزانی بئیکجاری فه گهریته ده فهرا بارزان (5).

تیکچوونا په یوهندیان دناقهرا بارزانی و قاسمی دا بوونه نه گهری سهرهلدانا شوره شه کا سهرتاسه ری ل کوردستانی بنا فی شوره شا نه یلو، نه ژ شوره شه ل بادینان سهرهلدا وه کی هه می ده فه رین دی یین کوردستانی ل 11 نه یلولا 1961، (6). ل 12 نه یلو شوره شگیر شیان ده فهرا (مانگیشکی، سهرسنگ، بامهرنی، سیاره تیکا) بگرن بقی شیوه ی شوره شگیر شیان ریکا دهوک - نامیدی بگرن، دماوی سی روژان دا شوره شگیر شیان دهستی خوه بدانه سهر پرانیا بنگه هین پولیس و بنگه هین کارگیری لده فهرا بادینان (7). پشتی فان روویدانان ل 14 نه یلولا 1961 فروکین عیراقی هنده ک گوندین بارزانیان توپ باران کرن و ل ریکه فتی 18 نه یلو ده فهرا بارزان بخوه هاته توپ باران کرن. پشتی فی روویدانی (دانا ناده م شمیت) دیژت "ل دوماهیا پایزا 1961 عهبدوولکه ریم قاسمی نامه یه ک بو بارزانی فریکر کو وی ده می ل (میرگه سور) بوو تیدا داخوای ژی کر کو فه گهریته فه ناؤ ریژین حکومتی و د بهرامبه ر دا نهو دی لیپورت، بارزانی دبه رسقا خوه دا دیژت "نهو یی خه له ته و وی چ ماف نین کو لیپورینی بو من دهر بیخت" (8).

به لی پشتی سهرهلدانا چهندين شهرو پیکدادانان دناقهرا هیژین کوردی و هیژین حکومتی دا، ل کانوونا دووی 1962 بریارا راوه ستاندنا شهر ی هاته راگه هاندن بو ده مه کی کیم، و دان وستاندن ده سپکر دناقهرا ههردو لایان دا ههتا نا فه راستا نادارا هه مان سال (9).

مسعود بارزانی دپهرتو کا خوه دا ناماژه ب وان زیانان دکه ت نهوین ب لهشکهری حکومتی و پېشمه رگه ی که فتن دماوی دناقهرا 11 نه یلولا 1961 ههتا 30

دهسته‌لاتا بارزانی ل باکووری، به‌لێ ئەو چەندە بێجە نه‌هات ده‌ما عەبدوولسەلام عارف درویدانا کەفتنا فروکی دا گیانی خوە ژ دەست دایی ل نیسانا 1966. پستی وی عەبدولرەحمان عارف (1966-1968) باری وی بوستی سەروک کومار وەرگرت، لده‌می ده‌سته‌لاتا وی ژێ سیاسەتا حکومەتی هەمبەر کیشا کوردی وەکو جاران بوو^(ش). لده‌سپیکێ سەروکی نوی حەز نەدکر کو بەرده‌وامی بەده‌ته شەری دگەل کوردان، به‌لێ نه‌ دشیانین وی دابوو بریارا خوە ل سەر سەرکردین لەشکەری عێراقی بسەپینت کو د رژد بوون ل سەر بەرده‌وامی دانا شەری ب ئارمانجا ژناڤرنا شۆرەشا کوردی. ئەو بوو لەشکەری عێراقی دەست ب هێرشا کر و گەلەك ده‌فەرین کوردستانی گرتن و گەلەك شەر و پیکدادان دناڤه‌را هێژین عەرەبی و کوردی دا روویدان، ل ریکەفتی 12 ئەیارا 1966 شەریکی مەزن دناڤه‌را هەردوو لایان دا روویدا هاتە نیاسین بشەری (چیاپی هەندین) دفی شەری دا بارزانی شیا سەرکەفتەکا مەزن بسەر لەشکەری حکومەتی تومار بکەت. بارزانی دەربرینی ژ هەستی خوە دکەت بقی سەرکەفتنی، دیژرت: "شەری چیاپی هەندین خوشترین سەرکەفتن بوو د وان سیه و پینج سالین بەرخوەدانی دا^(ل)".

شکەستنا لەشکەری عێراقی و مرنا عەبدوولسەلام عارفی، حکومەتا عێراقی نەچارکر کو ریکەفتنا 29 حوزیرانا 1966 دگەل کوردان ئیمزا بکەت، و لدویڤ ڤی ریکەفتنامی شەر هاتە راوەستاندن و بەیاننامەکا کوماری دەرکەفت ژبوو دانا لیبۆرینا گشتی بوو شۆرەش گیران، زیده‌باری ڤی چەندی بریار هاتە دان کو دان پیدان ب مافی نەتەوه‌ی یی گەلی کورد و ب هەبوونا پیشمەرگە ی بهێتە کرن و زمانی کوردی وەکو زمانی رەسمی ل عێراقی بهێتە بکارئینان^(ل). سەرەرای وی چەندی کو ریکەفتنا 29 حوزیرانی چ گهورینکاری د کیشا کوردی دا نەکر، به‌لێ دگەل ڤی چەندی

سەرکردایه‌تیا شۆرەشی دیارکر کو راوەستاندن شەری دفی دهمی دا یا فەربوو ژبوو چارەکرنا کیشان بریکین ناشتیانە. کاودان بقی شیوه‌ی مان هەتا هاتنا بەعسیان بوو سەر ده‌سته‌لاتی ل سالا 1968^(ل).

کورد و بیاننا 11 ئادارا 1970:

پارتا بەعسی شیا د کودەتایه‌کا سەربازی دا ل 17 تموزا 1968 بنەمالا عارفی ل سەر ده‌سته‌لاتی لادەت و سەرکردین شۆرەشی ئەحمەد حەسەن بەکر کرنا سەروکی نوی یی کوماری و سەدام حسین (1979-2003) هاتە هەلبژارتن جیگری سەروک کوماری. به‌لێ دگەل هاتنا بەعسیان بوو سەر ده‌سته‌لاتی دووبارە شەر ل بەروکی کوردان دەسپیکر ل نیسانا 1969 حکومەتا نوی شەری چاری بوو سەر کوردستانی راگەهاند، گەلەك شەر و پیکدادان دناڤه‌را هەردوو لایان دا بەرپابوون ل ده‌شتا هەولیر و کەرکوکی، به‌لێ سەرەرای ڤان شەران بوو رژیما بەعس دیاروو کو باشترین ریک بوو چارەکرنا کیشان دگەل کوردان ریکین ناشتی نە^(ه).

روژناما گاردیان ل ریکەفتی (25 ئەیارا 1969) بابەتەك بەلاڤ کر لژیر ناڤ و نیشانی (عێراق لژیر ناگری ل ناڤخوو و دەرڤه)، دفی بابەتی دا هاتوو "حکومەتا عێراقی یا خوە دپارژرت ژ هەمی لایان ڤه، هێرشا ژلای کوردان ڤه ل باکوور و بەرهنگاریکرنا ئیرانیان ل باشووری و بەرسینگرنا یاخیوونین ناڤخوو. وەکو دەربرین ژ کاودانین عێراقی (ئەحمەد حەسەن بەکر) دا دیارکر کو حکومەتا بەعس چ جاران بقی شیوه‌ی هەست ب گەڤان نەکره‌ وەکو نوکه هەست پیدکەت هەر ژ کودەتایا تەموزا پار سال^(ه). سەبارەت هەلوێستی کوردان ژ کاودانین عێراقی، د هەمان راپورت دا هاتیە کو "رابەری کوردان مەلا مستەفا بارزانی یی (66) سالی سوز دایه شەری بکەت هەتا رژیما ئەحمەد حەسەن بەکر بکەفت. زیده‌باری ڤی چەندی هەمان ژێدەر دیاردکەت کو بارزانی هێرشەکا ریکخستی ئەنجام دایه ل سەر حەفت بنگه‌هین

سهربازی". ل فی دهی پشته‌فانیه کا زور ل بارزانی دهیته کرن ژلایئ ئیرانی فه بریکا چه کی وه کو چه کی دژه فروکان و جورین دی یین چه کی، داکو بشین بهرسینگی هیرشین روژانه یین هیژن ئه‌سمانی یین عیراقی بگرن^(هه).

ل ژیر ناؤه و نیشانی (عیراقی سیین دی سیداره‌دان) ل ریکه‌فتی (25 کانوونا دووی 1970) روژناما گاردیان دهته دیارکرن کو پیشمه‌رگی بارزانی ل ده‌قه‌رین چیاپی یین دیر ل باکووری بو ماوه‌یه کی دریژه بوینه گه‌ژ لسه‌ر گیلگین نه‌فتی (حقول النفط). هه‌ر ژ ده‌سپیکا هاتنا به‌عسیان بو سهر ده‌سته‌ه‌لاتی ل ته‌موزا 1968 شوره‌شا کوردی جهی مه‌ترسی بو بو وان. دفی بابه‌تی گاردیان دا باسی وی چه‌ندی هاته‌کرن کو لدوماهیا سالا 1969 حکومتا به‌عسی دان و ستاندنن نه‌یتی دگهل بارزانی نه‌نجام دان ژبوو راوه‌ستاندا بزاقین شوره‌شگیری و ریکه‌فتنه‌کا ره‌می یا نفیسی نیزیکه رووی بدهت^(هه).

(پیشینیا ئاگر به‌سته‌کی دهیته‌کرن د شه‌ری کوردی دا) بابه‌ته‌کی دیه د روژناما گاردیان دا هاتیه نفیسین ژلایئ (ئالان سمیس - Alan Smith) ده‌ته خویاکرن کو جوړه‌ک ژ ئاگر به‌ستی یان ئارامی نیزیکه بهیته راگه‌هاندن ژبو فه‌مراندنا ئاگر هه‌شت سالین شه‌ری دنابه‌را کوردان و رژیمین عیراقی یین لدویف ئیک دا. دهیته پیشینی کرن کو نه‌ژ چه‌نده دی بته دوماهیک بو وی به‌رخوه‌دانا کوردا دگیرایی ژبو به‌ستغه‌ئینانا مافی ئوتونومی. دهه‌مان بابه‌ت دا هاتیه کو روه‌ستاندا شه‌ری د به‌رزه‌وندیا هه‌ردوو لایان دا بو، رژیم به‌عسی گه‌له‌ک ژ له‌شکه‌ری خوه ل باکوور ئاکنجی کربوو لسه‌ر وی پیتفی بوو ژماره‌کا زیده‌تر ژ له‌شکه‌ری فریکه‌ته ئوردنی، ژبو پشته‌فانیا هیژن عه‌ره‌بی دژی ئیسرایلی، هه‌روه‌سا رژیم پیتفی بهیژه‌کا زیده‌تر هه‌یه ل ده‌قه‌رین عه‌ره‌بی ژ عیراقی ژبو راوه‌ستان هه‌مه‌ری هه‌ر کو‌ده‌تایه‌کا نه چافه‌ری کری وه‌کو ئه‌وال حه‌فتیا بوری روویدایی (مه‌رم بی نه‌و کو‌ده‌تایا عه‌بدولغه‌نی ئه‌لراوی و عه‌بدولره‌زاق

نایف ل کانوونا دووی 1970 پیروبوین دژی رژیمی). ژلایئ کوردان فه‌ری کاودان دنه‌خوش بوون، لایه‌نی ئابووری یی تیکچووی بوو کورد هیشتا لژیر ئابلوقه‌یا (حصار) ئابووری دابوون، و خوارن گران بوو و پیتفین ته‌ندروستی کیم بیوون. دهه‌مان بابه‌ت دا نفیسه‌ر دیژت: "نه‌گه‌ر حکومتی دان پیدان ب مافین کوردا کرن یا فه‌ره لسه‌ر وی نه‌و که‌ل و په‌لان فریکه‌ته ده‌قه‌رین کوردی و هه‌نده‌ک پیکول بهیته‌کرن کو به‌شه‌ک ژ بودجه‌یا عیراقی بهیته‌دان بو کوردان لدویف ژمارا خه‌لکی"^(هه).

نه‌و بوو ئیکه‌م په‌یوه‌ندی دنابه‌را حکومتی و سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی هاته نه‌نجام ل کانوونا ئیکی 1969، و دگهل هاتنا سالا 1970 دان و ستاندن دنابه‌را حکومتا به‌عسی و سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی خورتر لیه‌هاتن، نه‌ژ دان و ستاندنه جارن ل به‌غدا و جارن ل بنگه‌هی بارزانی ل باکووری ده‌اتنه نه‌نجام دان. شاندی کوردی یی پیکه‌اتی بوو ژ (صالح یوسفی و دارا ته‌وفیق نه‌ندامی سه‌رکردایه‌تیا پارتی، و محسن دزه‌بی وه‌زیری بارزانی بوو د حکومتا پیشوو دا، دگهل هه‌ردوو کورین بارزانی مسعود و ئیدریس، به‌سه‌روکاتیا محمود عوسمان نوینه‌ری بارزانی. شاندی حکومتا عیراقی یی پیکه‌اتی بوو ژ (حه‌ماد شهاب، سه‌عدون غیدان، عه‌بدولخالق سامه‌رائی، مورته‌زا حدیسی). به‌سه‌روکاتیا سه‌دام حسینی بوو. هه‌ژیه بیژین هه‌ردوو وه‌زیرین کورد فوئاد عارف و عه‌زیز شه‌ریف پشکداری د وان دان و ستاندنان دا کر. دان و ستاندن ب زه‌حه‌مت بوون و هه‌می ته‌وه‌ر و خالین ناکوکی بخوه‌فه‌گرتن، هه‌ژیه بیژین کو پارتا شوعی هاته دویر ئیخستن ژ پشکدارکرنی د دان و ستاندنان دا سه‌ره‌رای حه‌زا وی د پشکداری کرنی دا^(هه).

ل 9 ئادارا 1970، سه‌دام حسین (جیگری سه‌روکی نه‌نجوومه‌نی سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی یی وی ده‌می) گه‌هسته کوردستانی و چاڤیکه‌فتن دگهل بارزانی کر، و بو بارزانی دیارکر کو حکومت یا ئاماده‌یه ئیمزایی لسه‌ر

همه وان خالین لسه ریکهفتین بکهت. ل شه 10/9
ئادارا هه مان سال ریکهفتنامه هاته واژوکر دناقهرا
بارزانی و سه دام حسینی دا ل باره گایی بارزانی دهفهره
(ناوپردان)، ئەو ژێ پشته دوو روژان ژ گهنگهشی، و ل
شه 11 ئاداری بشپوهیه کی فهرمی رادیو و تلفزیونا
به عدا دهقی ریکهفتنامی راگههاندن (شیر).

ئهف بهیاننامه ژ (15) بهندان پیک دهات، تیدا باس ل
وی چهندی هاته کورن کو د پلان دایه دهفهرین پرانیان وان
کورده بهینه ئیکگرتن د دهفهره مافی ئوتونومی دا، و ئەو
دهفهره دی بته بهشک ژ عیراقی و دی هینه بریفهبرن ژلایی
ئهجومه نی وهزیران و په رله مانی فه (ل). ههروهسا چه نندین
بایه تین دی بخوفه گرتن، ژوانان:

1- بکارئینانا زمانی کوردی وه کو زمانی فهرمی ل وان
دهفهرین پرانیان ئاکنجین وی کورد، و زمانی کوردی بته
زمانی خواندن و نفیسینی ل وان دهفهران، و زمانی عهره بی
بهینه خواندن ل وان هه می قوتابخانین ب کوردی دخوین.
و زمانی کوردی بهینه خواندن ل هه می دهفهرین عیراقی
وه کو زمانی دووی.

2- پشکداری کرنا کوردان د دهستهلاتی دا ب بی
جوداهی کرن دناقهرا کوردا و بین دی د دهسته ئینانا
پوستان دا، ژوانان پوستین گرنگ د دهوله تی دا وه کو
وه زارعت و سوپایی.

3- چاره کرنا وی پاشقه مانا دناف کوردان دا پهیدا بووی
ژلایی رهوشنیری و په ره وه رده بی و دیار کرنا بوجهیه کی
بو چاره کرنی.

4- دقیت فه رمانه رین کورد وه کو بین عهره ب پوستین
به رپر سیار د وهلاتی دا وه رگرن.

زیده باری فان خالان، دق ریکهفتنامی دا دهستویری
هاته دان بو پیکئینانا ریکه خراوین نه ته وه ی بین قوتابیا و
خویندکاران و لاوان و ئافره تان و ماموستایان. دهه مان
ریکهفتنامه دا لیوو رینا گشتی بو هه می وان که سان
دهر کهفت ئەوین پشکداری د رویدانین کوردستانی دا

کری. زیده باری قی چهندی، لدویف قی ریکهفتنامی
بودجه یه ک هاته ته رخانکرن بو پیشقه برنا ئابووری
لدهفهرین کوردی و دگهل قی چهندی بریار لسه ر جی ب
جی کرنا یاسایا چاکسازیا چاندی (الإصلاح الزراعي)
هاته کورن. ههروهسا بریار هاته دان کو کورد و عهره ب
فه گهرنه دهفهرین خوه بین بهری نوکه. د بهندی (10) ی
دا ئامازه ب وی چهندی هاته کورن کو گه لی عیراقی ژ دوو
نه ته وان پیک دهیت ئەو ژێ نه ته وه بی عهره ب و کورد.
د بهندی (12) ی دا هاتیه دقیت ئیک ژ جیگرین سه روک
کوماری کورد بت. ههروهسا دقیت گه لی کورد
پشکداری د دهسته لاتی دا بکه ن لدویف ژمارا
خهلکی (ل).

د بهرام به ردا (ولیه م توی - William Tuohy) د
بایه ته کی دا لژیر ناف و نیشانی (عه ره بین ئازادی خواز
گه فین نوینه بو ئیسرایلی) ل ریکهفتی (13) ئادارا
(1970) د روژناما گاردیان دا به لاف کر، ئانکو دوو روژان
پشته مورکرنا ریکهفتنامی، به حس ل وی چهندی کر کو
هه ردوو کورین بارزانی (ئیدریس و مسعود) د به یانه کا
رادیویی دا دانه دیار کرن: "نوکه ئەو چه کی مه دژی ئیک
و دوو بکار دئینا ئەم دی د شه ری فله ستینی دا بکارئینن،
و ئەم وه سا دبینن کو ئەف شه ره یی ملله ته کی یه بو
ئازاد کرنا وهلاتی خوه" (ل). ژلایی خوه فه د بروسکه کی
دا بو (ئهحمده حه سه ن به کر) مه لا مسته فا دبیرت: "دقی
بونه وه ریا میژووی دا ئەز دووپاتی ل پشته قانیا کوردان
دکه م بو وی به رخواه دانا عه ره بان دژی دوژمنین
وان... (ق).

به یاناما 11 ئاداری باشترین دهستکهفتوو کو شوره شا
کوردی بدهستخواهه ئینایی، ئەو شوره شا ل 11 ئەیلولا
1961 ب سه روکاتیا بارزانی به رپابووی، ههروهسا ئەف
بیاننامه دهیت هه ژمارتن ئیکه م به لگه ناما فه رمی کو هاتیه
ده رځه ستن ژلایی وهلاته کی کو بهشک ژ کوردان د
چارچووقی وی دا دژین و دان پیدانی ب مافین قی

بو بدستغه ئینا سهره وری دنا سیاسه تا دهوله تین عهره بی دا" (برسم).

هه ژیه بیژن کو هه ل دهسپیکا دان وستاندان دناقهرا بارزانی و حکومتا به عسی دا، حکومتا شاهێ ئیرانی دقا ریکی ل مورکنا بهیاناما 11 ئاداری بگرت نهو ژ ب پشته فانی ئه مریکا، چونکی ئه مریکا دیت نهو ریکه فتنامه د بهرزه و هندیا ئیکه تیا سو قییت دایه له ورا شاهێ ئیرانی هاندا بو ریگرتن ل فی ریکه فتنامی، هه وه کو مسعود بارزانی ئامازه پیدکهت کو شیخ بابا عه لی کوری شیخ محمودی نامه یه ک ژ دهو شاهێ ئیرانی بو بارزانی ئینا، تیدا هاتبوو کو حکومتا شاهێ یا ئاماده یه هه می داخوازیین بارزانی بجهینیت و یا ئاماده یه پشته فانی پشکشی بارزانی بکهت بهرجه کی نه گه ر ریکه فتنی دگه ل حکومتا به غدا نه کهت، ههروه سا داخواز ژیکر کو سهره دانا تههرانی بکهت. نهو بوو ل ریکه فتنی 15 کانوونا دووی 1970 بارزانی دگه ل شیخ بابا عه لی بهرزه تههرانی ریکه فتن، ولروژا دویقدا شاهێ پشوازیه کا گهرم لیکر و گه له ک سوز و په یمان ب ناخی خوه و حکومتا ئه مریکی دانه بارزانی بهرجه کی فی جوره ریکه فتنی دگه ل به غدا ئیمزانه کهت، چونکی د بهرزه و هندیا سو قییت دایه. بارزانی دبه رسقا خوه دا دبیزته شاهێ: "ئارمانجا ئیکی یا پارتی دیموکراتی کوردستان دیموکراتیا عیراقی و مافی ئوتونومیه بو کوردستانی. نه گه ر حکومتا به عسی دهسته هلات گرته دهست و مافی ئوتونومی دا کوردان و نهز بقی چه ندی نه رازی بم ئه ری دی هه لویستی من چ بت بهرامبه ر پارتی و ملله تی کورد ل عیراقی و بهرامبه ر هه می گه لی کورد، نهز نه شم دهست بهرداری ریکه فتنامی بیم و نه گه ر من نهو چه ندی نه نجام دا دی د بهرزه و هندیا پارتا به عس دا بت و بهرامبه ر رایا گشتی پارتا به عس دی بته پشته فانی مافی کوردان، ل وی ده می نه م دی بنه خائینین وه لاتی" (برسم).

ملله تی دکهت. نهو بهیاننامه دهسپیک بوو بو پهیدا کرنا ناشتی و ئازادی ل عیراقی ب گشتی و کوردستانی ب تاییه تی، ههروه سا دوماهیکا وان کیشا و ناکوکی و کوشتن و دهر به دهر کرنا بوو نهوین دناقهرا حکومتا عیراقی و سهر کردایه تیا شوره سا کوردی دا روویداین هه ر ژ سالا 1961 هه تا سالا 1970. د ریکه فتناما 11 ئاداری دا چار سال هاتنه دهستنیشان کرن بو جی ب جی کرنا وان به ندین هه ردوو لایه ن لسه ر ریکه فتنی کو دوماهیک دهیت ل 11 ئادارا 1974، به لی مه لا مسته فا بارزانی هه ر ژ دهسپیکی گومان ژ بریارین حکومتا به عسی دهرن (هه).

ل ریکه فتنی (6 چریا ئیکی 1970) روژناما گاردیان بابه ته کی نقیسه ر (میشیل فیلد - Michael Field) لژیر ناو و نیسانی (عیراق دووباره هه ز د کهندافی دا دکهت) به لاو دکهت کو تیدا هاتبوو: "ب مورکنا فی په یمانامی رژیم به عسی شیا هنده ک ژ کیشین عیراقی چاره بکهت، گرنگترین وان کیشین هاتینه چاره کرن دوماهیک ئینا وی شه ری کو بو ماوی (10) سالان فه کیشای دگه ل کوردان. سهره رای وی چه ندی کو ژماره یه کا کیم یا بابه تان هاتنه گه نگه شه کرن، به لی دگه ل فی چه ندی ژی نهجوومه نی به غدا و سه روکی لیژنا دان وستاندکاریا کوردی (د. محمود عوسمان) دانه دیاره کرن کو ریکه فتنامه یه کا باش پهیدانابت ب روژه کی و دو ی باوه ری داینه پینگاؤ پینگاؤ نهو کیشین ماین دی هینه چاره کرن. ههروه سا ل فی ده می رژیم عیراقی دقا پتر ژ باوه ری لدهو خه لکی پهیدا بکهت و هه لافان بو خوه پهیدا بکهت دگه ل دهوله تین جیران. زیده باری فی چه ندی سیاسه تا نافخوو و دهرفه یا عیراقی تهمام کهرین ئیک و دوو نه، بشیویه کی نه گه ر عیراق بو خودان هه فال ژدهرفه دی پتر ههست ب ئیمناهی کت دنافخوو دا، ههروه سا نه گه ر دنافخوو دا ئیمناهی ههبت دی پتر دهلیفه ههبت

بو رايه گشتي دياربټ کو کوردان پيښگيري ب بهنديڼ
ريکهفتناما ئاداري نه کړن.

چاره نفيسي کوردان د ريکهفتناما جهزائير دا
(1974-1975):

لدوماهيا سالا 1972 روژناما گاردیان د بابه ته کي دا
ژير ناڅو و نيشاني (ناکوکي دووباره پديدادېن)، به حس ژ
وي چهندي دکهت کو پيوهندي دنافهرا کوردان و
حکومه تا عيراقی دا ل بهغدا دهندک دهمان دا بهره ژ
خرايي څه دچوو. نه ډيکچوونا پيوهنديان نه گهر بوون
د ههژاندنا ريکهفتناما ئادارا 1970 دا. به لي بهغدا
دوو پات دکهت کو حکومتی هندک ژ بهنديڼ
ريکهفتنامي جي ب جي کرينه، ژوانان: هندک دهفرين
کوردی ريقه بهرين کوردی ب ريقه دېن و ل گهلهک
قوتابخانا زمانې کوردی دهپته خواندن، ههروهسا ژمارا
کوردان د نهنجوموني وهزيان دا يي زنده بووی، و
هندک ژ فان گهورينان د دهستوري کاتي يي 1970 دا
ناماژه بي هاتينه کړن. به لي کورد ههست ب وي چهندي
دکهن کو پروسيسا جي ب جي کرنا بهنديڼ ريکهفتنامي
هيديه، ههروهسا جيگري سهروک کوماری کو برياروو ژ
کوردان بت و بهپته دامه زانند به لي نه ډ چهنده نه هاتيه
نه نجام دان. د ههمان دم دا کورد توره نه ژ وي چهندي
کو ئيک ژ خالين ريکهفتنا 1970 نه نجام دانا
سهرژمياري بوو ل هندک دهفران ب تاييه تي ل
کهړکوکي به لي حکومتی نه ډ پينگافه نه هافيت، ههروهسا
گلهيا وان نهو بو حکومتی نه بنتي ريگري ل کوردان
دگرت ل کهړکوکي دا کو نهو کونترول ل سهر نهفتي
بکته، بهلکو دهفرين نهفت لي پر دکرن ژ عهده بان
(نانکو تعريب کړن)، کوردان ههست دکر حکومتا
عيراقی نهفتا کوردی بي رازه مهنديا وان بکاردينين وه کو
چه که کي عهده بي (۱۱).

ل نهيلولا 1971 سهدام حسيني سهروکاتيا ليژنا
ريکخهريا بلند يا وهرگرت نه ډ ليژنه يا گريديا بوو ب

ريکهفتناما ئاداري څه ژبو جي ب جي کړن و نه هيلانا
ناکوکين دنافهرا ههردوو لايان دا. به لي سهررايي في
چهندي بارزاني باوهري ب بهعسيان نه بوو کو ريره وي
ريکهفتنا دنافهرا وان دا بهره ډ چاره نفيسه کي گهشفه
بين (۱۲).

دههمان بابهت دا گاردیان خويا دکهت کو ههر ژ
(22 نهيلولا 1972) پارتی ديموکراتی کوردستان و پارتا
به عس ئيک و دوو تومه تباردکړن. پارتی ديموکراتی
کوردستان د روژناما لوبناني دا (نافي روژنامي
ديارنه کريه) حکومتا عيراقی تومه تباردکتهت ب
مومبه بارانکړن و رهفاندني (۱۳)، ههروهسا لدوماهيا چريا
دووی پار سال ئيک ژ نفيسه رين روژناما (التاخي) يا
کوردی هاته کوشتن ل بهغدا. روژناما گاردیان
دههلويسي خوه دا ههمبهري فان روويدانان ديژت: "نهيا
دياره کو حکومتی لېره بگهسته چ بريکا نازراندنا
کوردان؟ به لي دهپته پيشيني کړن کو حکومتا بهغدا
دقيت ئاگري شهي دگهل کوردان ههلهکته. به لي کورد
يي خوه دپاريزن ژ نه نجام دانا شهي. وهسا دياردبت
حکومه تا به عسي نهفين پيگيري ب ريکهفتناما ئاداري
بکته" (۱۴). دبهرامبهري دا پارتا به عس بريکا روژناما خوه
(الزوراء) پارتی ديموکراتی کوردستان تاوانبار دکهت ب
کوشتنا (379) کهسان، ههروهسا تاوانبار دکهت ب
نه نجام دانا (45) کريارين تيکداني ههر ژ ئادارا 1970.
زيده باري في چهندي زوراو پارتی ديموکراتی کوردستان
تاوانبارکر ب ههبوونا پيوهنديان دگهل ئيراني (۱۵).

ههزيه بيژين کو ل سالا 1973 کهش و ههوايي
سياسی ل عيراقی گهورين بسهردهات ب تاييه تي دناف
خودا، پارتا به عس ئارامي ئيخسته دپيوهنديين خوه دا
دگهل کوردان نهوژي ژبهري بهريابوونا شهي ئوکتوبهري
1973 دنافهري عهده ب و ئيسرائيل دا. بشپوهيه کي دی
دفي قوناغي دا حکومتا به عس ههمی دم وشاين خوه

تەرخان کربوون ژبو پشکداریکړنې دگهل براین خوه یین
عده رب دشهری وان دا دژی ئیسرائیل^(هـ).

پشتی شان روویدانان ل ریکهفتی (7 ئادارا 1974)
ئیدریس بارزانی دگهل شانده کی مه زن سهره دانا به غدا
کرن، ئەڤ سهره دانه دهیته ههژمارتن دوماهیك پیکول بو
پاراستنا ههلويسقی کوردان، بشهڤ شاندی کوردی دگهل
سه دام حسینی کوم بو، ئەوی دهست ب ناخفتنی کر و
گوته ئیدریسی یا فهره لسهر لایه نی کوردی رازی بیت
لسهر شیوازی دوماهی ژ مافی ئوتونومی. هه روسا د
به رده واما ناخفتنا خوه دا سه دام دیژت: "مه مجبور نه کن
ئهم دهستبهرداری بو شاهي ئیرانی بکهن، ئەگهر عیراقی
ههست ب هه ر گهغه کی کر بو سهر سهروه ریا وی دی
دهستبهرداری (شط العرب) بت بو ئیرانی ژبو
به رسینگرتنا وی هیرشی، ئەڤ چهنده دی بته جهی دل
تهنگیا مه و هین دی به رپرسایه تیا فی چهنده هه لگرن، و
ئەگهر مه دهستبهرداری بو شاهي کر هین دی بهاهی فی
چهنده دن^(سـ).

د به رسقی دا ئیدریس بارزانی دیژت: "د
دهستبهرداری بوون دی بو عیراقی بت نه شاهي ئیرانی،
سه بارهت بابته ئوتونومی ئەم داخوازين کو ماوی
راگه هاندنا یاسایا مافی ئوتونومی بهیته درژکرن ژ شهش
هه یقان بو ساله کی، و دهفرین (که رکوک و شنگال و
خانهقین) دقیت دچارچووفی مافی ئوتونومی دابن بو
کوردستانی^(هـ)، ژلای خوهغه سه دامی بو شاندی
کوردی دیارکر کو ئەڤ پیشیاره و چهنده کی دی ناهینه
قبول کرن، و چاره یا سه ره کی بو فی چهنده رازی بونه ب
شیوازی دوماهی یی مافی ئوتونومی ئەوی حکومتی
دانایی، کو ده می وی (۱۵) روژن و هه ر ئیکی رازی
نه بت ب فی چهنده دی بته دوژمی مه^(هـ).

پشتی بورینا دوو روژان، ل ریکهفتی (۹ ئادارا
۱۹۷۴) ئیدریس بارزانی و شاندی دگهل دا به غدا بجه
هیلا ن و فه گه ریا نه ده ژ بارزانی و رازی نه بوون ب پیشیارا

رژیمی، لدور فی بابته می مه لا مسته فا بارزانی
دیژت: "خودی شاهده لسهر ناخفتنا من کو ئەز هه ز ناکم
شهری بکه م، چونکی شهر خراپترین ریکه بو چاره کرنا
کیشان، به لی به عسیا چ ریکین دی بو مه نه هیلان، و
پیشیارا وان وی چهنده دگه هینت کو ئەم دهستبهرداری
که رکوک و دهفرین دی بن بو وان، به لی بهیچ
شیوه یه کی چینا بت. دیه رامبه ردا ئەم دی ل هیفیا
چاره نفیسی خوه مینن ئەگهر ئەم هه می بمرن، چونکی دی
من پی نه خوشیت کورده ک بهیته سه ر گوری من بیژت "ته
بوچی که رکوک فروت"^(هـ).

ل ریکهفتی (11 ئادارا ۱۹۷۴) روژناما گاردیان
دبابته کی دا لژیر ناڤ و نیشانی (عیراقی مافی ئوتونومی دا
کوردان) دیار دکهت "ئەڤرو رژیم ئیشتراکي یا عیراقی
مافی ئوتونومی راگه هاندن دچارچووفی کومارا عیراقی دا
بو خه لکی کورد ل باکوور. ئەڤ دهنگ وباسه هاته
راگه هاندن بریکا رادیو و ته له فزیونا نه ته وه ی ژلای
(سه روک ئەحه مد حه سه ن به کر). به لی پروگرامی
سه ره به خو بوونی د یاسایه کا تایبهت دا یا دیروو ژ
داخوایین کوردان، ئەو داخوایین حکومتا به غدا لاداین
کو هه ز دکرن دی بنه داخوایین جودا بوونی ژ عیراقی.
ژلای خوه فه بارزانی و پشته قانین وی توره بوون، چونکی
دهفرین که فتنه د یاسایا نوی یا ئوتونومی دا دهفرین
نهفتی یین (که رکوک و میسل) بخوه فه نه دگرتن، ئەو
دهفرین وه کو کورد دیژن پرانیان وان کوردن. هه روه کو
کورد دیژن "دچار سالان دا سه روکی کوردان گازنده ژ
حکومه تا ناڤهنده دکرن کو رابوویه ب ناکنجی کرنا
خه لکی عه رب ل دهفرین نهفتی و کوردان ژوان
دهفران ده ردئخت. ژلای خوه فه حکومتا ناڤهنده
گازنده یین وی چهنده دکرن کو کوردین عیراقی ب
هزاران کورد ژ ئیرانی ئینا به د عیراقی دا^(هـ).

پشتی فی راگه هاندنی کوردان هه لوسته کی دی
وه رگرت هه مبه ری کار و کریارین حکومتا به غدا، دفی

بوري دا روژناما گاردیان دبابه ته کی دا بناځی (شوره شا سهره خوبوونی ژلای کوردین عیراقي فیه) ل ریکهفتی (15 نادارا 1974) دهته دیارکرن کو دوهی به پرسه کی تورکی ل (سلوپیا Silopi-) بریکا ته له فونی بو روژنامه فانان دیارکر کو شوره شه کا نوی سهرهلدایه ل باکووری عیراقي و نوکه دهنگی ته قینا دگه هته من. زیده باری فی چهندي دهمان راپورت دا فیه گوهاسی ژ (وه کاله تا خبر یا دهنگ وباسا یا بی لایه) دبیژت: "پیشمه رگی هندهک یه که یین (وحدات) له شکهری یین حکومتی نه چارکرن کو به ره فو باشووری خوه فیه کیشن. ههروه سا ل فی ده می (رادیویا دهنگی کوردستان) بریارا حکومتی لدور مافی ئوتونومی بو کوردان راگه هاند و داخواز ژ خه لکی کر دووباره چه کی هه لگرن بو پاراستنا ناخا کوردستانی ژ عیراقي^(هـ).

پشتی بورینا پیچ روژان ژ ده سپیکرنا شوره شا کوردی، پیشمه رگی شیا د شهرو پیکدادانه کی دا لسه ر سنوری دگل تورکیا نیریکي (400) سهرباژین عیراقي دورپیچ بکه ت، و دهیته گوتن چه ک و خوارنا وان یی کیم بووی. وه کو دهربرین ژ فی چهندي د روژنامی دا هاتیه کو شوفیره کی تورمبیل باره لگر دنا فیه ژین عیراقي دا دهرباژبو (2 میل) ل باشووری ده فیه را زاخو به ره فو تورکی فیه دچوو گوت: "سهرباژین عیراقي خازخازوکی بو خوارنی و جگارا ژ مه دکرن بتنی وان ئاف مابوو". نه فو پیرانینه بابه تی روژناما گاردیان بوو بنا فو و نیشانی (عیراقي لژیور دورپیچی خازخازوکی بو خوارنی دکه ن) کو ل ریکهفتی (18 نادارا 1974) هاتبوو به لافکر^(هـ).

(گوین روبیرتس - Gwynne Robersts) ل ریکهفتی (31 نادارا 1974) راپورته ک بناځی (کوردین چا فیه نترس ناماده نه بو شه ری) دبیژت: "ل فی حه فیتی حکومتی راگه هاند کو دی دووباره پیداجوونی د کوپیا خوه یا مافی ئوتونومی دا که ت بو کوردان دگل پیکهاته کی ژ (80) یاسا دانهران ل هه ولیری باکووری

عیراقي کوم فیه ت. ژلای خوه بارزانی د کومبوونه کی دا ل نیفا شه فی ل باره گایی خوه یی نه یی نه فی بریارا حکومتی ب فیه لکا دی ل قه لم دده ت و بهیچ شیویه کی قبول ناکه ت. پشتی فی چهندي نیریکي (100) هزار کوردان خوه گه هاندنه ریژین پارتی زانان ل ده فیه رین چایی یین سه خت، پشته فانین بارزانی نه فی پینگا فی ب خالا وه چه رخانئ هه ژمارتن د میژویا شوره شا کوردی دا. زیده باری فی چهندي گاردیان دیارده که ت کو کورد ژ باژیرین کوردستانی دهرکه فتن داکو شه ری بکه ن بو مافین خوه، بو فی چهندي بارزانی دبیژت "هه می کورد ناماده نه خوه بکه نه قوربان بو مافین خوه یین نه ته وه ی^(هـ).

(دیفید هیست - David Hirst) راپورته ک ل ریکهفتی (6 نیارا 1974) به لاف کر بناځی (نارمانجا کوردان دیموکراتیه بو هه می عیراقي) تیدا دبیژت: "وه کو بارزانی دبیت د کاودانین خوه یین نافخووی و ژده رقه دا دگل حکومتا نافهندي یا لاواز دا چ جاران دهرفه تی بقی شیویه بو بده ستفه نه هاتینه وه کی نه فو بده ستفه هاتین. ههروه سا بو مفا وه رگرتن ژ فان کاودانان یا فره بارزانی هنده ک دهمان چاځی خوه بگرت ژ پارچه کرنا کوردستانا مهن. نه فو نه وه به هایه دقیت نه وه بده ت بو ده ستفه ئینانا سهرکه فتنی دهر پارچه کی وی دا، ههروه سا بارزانی پیته یی ب پشته فانیا شاهی یه کو ئیکم پشته فانی وی یه د جیهانا ژ دهرقه دا. ژهر فی چهندي دقیت نه وه بو شاهی دیاربکه ت کو دهما کورد مافی خوه بده ستخوه فه دینن ل عیراقي و بهیژ دکه فن نه وه هزر دهرفره هکرنا ده ستفه لاتا خوه دا ناکه ن و به ری شوره شا خوه ناده نه کیشا کوردی ل ئیرانی و زیده باری فی چهندي دقیت بارزانی بو شاهی دیاربکه ت کو به رخواه دانا وی بتنی بو کوردستانا عیراقي یه و دگل فی چهندي نه وه مافی نه وه داخواز دکه ت بتنی مافی خوه بریفه برنی یه نه سهره خوبوونا ته مامه ژ عیراقي^(هـ). نه فو چهندي یا فره بوو بارزانی نه نجام دابا نه گهر شاه لدیف داخوازا وی نه هاتبا

ژی دا پتر باوهری لدهؤ پیداکهت کو هه بوونا سهروه ریا کوردستانا باشووری نابه گهؤ لسه وهلاتی وی.

(شهري کوردان د زفستانی دا) بابه ته کی دی بی رۆژناما گاردیان بو ل ریکهفتی (14 کانونا دووی 1975) تیدا هاتیه "زفستانه کا نه خوش بهر کوردان دا هاتیه ل باکووری عراقی. شهر دناقهرا لهشکه ری حکومتی و مهلا مستهفا بارزانی ل بههرا پار سال ده سپکربوو. ژ نهجمی فی شهری نیزیکی (750) هزار کورد دهر بهدەر بووینه و بهرهؤ دهفرین چیا بی کوردستانی فه چوینه، ههروهسا پتر ژ (100) هزار ژی دکمهپا دا نه ل ئیرانی و پیئفی ب خوارنی و کهل و پهلین تهنروستی هه نه. دماوی چهند سالان دا بهغدا گهلهک پیکول کربوون بو چاره کرنا کیشا کوردی بریکا دانا مافی ئوتونومی، هندهک جاران بریکین ئاشتیانه و هندهک جارین دی بریکا هیژی، بهلی نوکه بهغدا بریار دایه هیژی بکاربینت بو چاره کرنا کیشین خوه دگهل کوردان. یه کهیین لهشکه ری بین عراقی پشفه چوونه کا مهزن کریه بهرهؤ دهفرین کوردی. ژلایی خوه فه ل فی دوماهی ئیرانی کو تنها پشته فانه بو کوردان دگوره پانا پشته فانی خوه دا شیا دوو فروکین عراقی بیخت. دفی بواری دا ئیرانی دقیت پشته فانی بارزانی به کهت داکو بریکا وی گفاشتنی لسه بهغدا بکهت، بهلی دهه مان دهم دا ئیرانی نه قیت کورد سه ربکهفن دفی گفاشتنی دا لسه حکومتا عراقی، چونکی گهرهنتی کرنا مافی سهربه خو بوونی بو کوردین عراقی دی بته جهی توره بوونا (ئیران و تورکی سوریا و لوبنان و ئیکهتیا سوفیه تی) (هه).

پشتی بی هیفی بوونا دهسته هلاتا کوردی ژ جی ب جی کرنا به نندین به یاناما 11 ئاداری، سه رکردایهتیا شوره شا کوردی کهفته دقوناغه کا نوی یا شهری دا دگهل حکومتا عراقی. دماوی دناقهرا (1974-1975) گهلهک شهر و پیکدادان دناقهرا ههردوو لایان دا روویدان، دوان شهران دا سه رکردایهتیا شوره شا کوردی

شیا گهلهک سه رکهفتنان لسه ر دوژمنان تومار بکهت، نهؤ سه رکهفتنه بوونه نه گهر کو حکومتا نافهندی ل ریگه چاره یه کا دی بگهرت بو بهر سینگرتنا داخوایین کوردان، پشتی بو وان دیار بووی کو ب ریکین لهشکه ری نه شین شوره شا کوردی ژناقبین.

دفی قوناغی دا سه رکردایهتیا پارتا به عسی ب سهروکاتیا (نه هه ده سهن به کر) و نوینه ری وی (سه دام حسین) هه می پیکولین خوه مهزاختن بو ژناقبرنا شوره شا کوردی. ژبوو فی چهن دی (سه دام حسین) پدیوهندی ب دهوله تین عهره بی کر نهوین پدیوهندی و ان بهیتر دگهل ئه مریکا، ژوان دهوله تان (سعودی وئوردن و مسر)، د گونگره بی عهره بی دال (رباط) پایته ختی مه غرب، سه دام حسین بایه تی خوشکرنا پدیوهندیان دگهل ئیرانی داریشت، بقی چهن دی کونگره ی (شاه حسین) شاهی ئوردن راسپارد بو لئیک نیری کرنا عراقی و ئیرانی بو سهر میژا دان و ستاندنی (هه).

ههروهسا پشکداری کرنا بهر چاؤ یا وهلاتی مسری د خوشکرنا پدیوهندیان دا دناقهرا ههردوو وهلاتان بو نه گهری پیدابوونا کومبوونه کی دناقهرا شان دی عراقی و ئیرانی ل نهستانبولی، لدور بابه تی خوشکرنا پدیوهندیان. ژلایی خوه فه پشتی نهؤ دهنگ وباسه گه هشتینه سه رکردایهتیا شوره شی، مهلا مستهفا بارزانی کومبوونهک دگهل شوره شگیرین کورد گریدا ژبو فه کولینا بابه تی، هندهک ژ ئاماده بوویان دانه دیار کرن کو خوش بوونا پدیوهندیان دناقهرا عراقی و ئیرانی ب هیچ شیوه یه کی ناهیته نه نجام دان، ژلایی خوه فه هنده کین دی دانه دیار کرن کو هزر د پلانه کا دی دا بهیته کرن نه گهر نهؤ ریکهفتنه پیدابوو (هه).

ژلایی خوه فه نوینه ری حکومتا عراقی (تالب شهبیب) ل نیویورک دچا پیکهفتنی دابوو دگهل وهزیری دهرفه بی ئه مریکا (هنری کبسینجر) ژبو خوشکرنا پدیوهندیان عراقی و ئه مریکی. ههروهسا هندهک پیژانین

دوو پات دکهن کو هنری کیسنجر بشپوهیه کی څه شارتی سهره دانا به غدا کریه و دگهل مهزنه بهرپر سین پارتا به عس کومبوو ژبوو دانانا بنه مایین ریکه فتناما جهزائیر لدوماهیا شوباتا سالا 1975. نهو بوو ل (6 ئادارا 1975) ل وهلاتی جهزائیر ریکه فتنامه ک هاته مورکون دنافهر جیگری سهروکی عراقی (سهدام حسین) و شاهي ئیرانی (محمد رچا پهلوی) لژیړ سهرپه رشتیا سهروکی جهزائیر (ههوارى بومدين). گهلهک بابهت دفی ریکه فتنامی دا هاتنه گهنگه شه کرن، بهلی بابهتی هره سهره کی گریډای بوو ب شوره شا کوردی. لدویف بهندین فی کومبوونی عراق دهستبردارى رووبه ریڼ بهر فراه بوو ژ که نارى عهره بی (شط العرب) بو ئیرانی، ب مدهرجه کی ئیران پشته فانیڼ خوه یڼ سهر بازی بو شوره شا کوردی ب راهوستینت و ریکی نه ده ته کوردان چالاکیڼ سهر بازی نه نجام بدهن و سنورین خوه هممه بری کوردان بگرت و رابست ب کوچکرنا کوردان ژ ده فهرین سنوری دگهل ئیرانی، بریار لسره فان خالان و چهن دین خالین دی هاتنه دان لژیړ سهرپه رشتیا سهروکی جهزائیر (۱۱).

(جیم هوگلاند— Jim Hoagland) د بابهته کی دا لژیړ ناف و نیشانی (شهر راهوستیا ل کوردستانی) د پروژناما گاردیان ده ته دیارکون "نه فرو هاته راگه هاندن کو شهر دنافه را له شکه ری عراقی و شوره شگیړان دا راهوستیا. ووته بیژى کوردان ل (تههرانی) بریکا ته له فونی بو پروژنامی دا خویاکون کو نه فی سپیدی ل بهروکین شهرى ل باکووری پروژهلانا عراقی بیده نگیی جهی خوه کر. ههروه سا ووته بیژى کورد گله و گازنده ژ حکومتا عراقی کر، ژ بهر شکاندنا بریارا راهوستاندنا شهرى نهوا هاتیه داخوازکون ژلایى ئیرانی څه، پشتی ریکه فتناما عراقی— ئیرانی ل جهزائیر ل هفتیا بوری، ژبو چاره کرنا ناکوکیڼ خوه بشپوهیه کی ناشتیانه. دهه مان بابهت دا څه گوهاستی ژ پروژناما (الزوراء) هوگلاند دیارکون "عراق دی بریارا راهوستاندنا شهرى پیکیری پی کهت

ههتا ئیکی نیسانی پشتی فی ده می دی دهست ب هیرشی کهت" (۱۱). ژلایى خوه څه هدر لدور فی بابهتی شاهي ئیرانی د ئاخفتن خوه دا بو (واشتون پوست) خویا دکهت "ههتا ده می دهستنی شانکری دهرفهت یا هاتیه دان بو یاخپوویڼ کورد یان خوه دهستقه بهردن یان بینه ناواره ل ئیرانی، و نهو کهسی بهر دهوامی بده ته بهر خوه دانا خوه لدوماهی بته بل گازندان ژ خوه بکهت" (۱۱). لدویف فان داخویانیان دیاردت کو ئیرانی دوماهیک ب هه می په یوه ندیڼ خوه ئینا دگهل سهر کردایه تیا شوره شا کوردی ل عراقی و ب رژی دی یا پیکیره ب بهندین ریکه فتناما جهزائیر.

(په ناگهی ئیرانی بو بارزانی) بابهتی پروژنامی بوو ل ریکه فتی (31 ئادارا 1975) کو تیدا هاتبوو "راهری شوره شگیړان مهلا مسته فا بارزانی دگهل ههردوو کورین خوه (ئیدریس ومسعود) ده ر بازی سنوران بوون و ژ عراقی بهر ده ئیرانی چوون، ههروه سا هندهک پشته فان و هاریکارین وی ژى دگهل دا بوون" (۱۲). دهه مان بابهت څه گوهاستی ژ وه کاله تا دهنک و باسان یا تورکی (حوریهت خه بر) ژ نه نقهره دا دیارکون "دی عراق ماوی بریارا راهوستاندنا شهرى و لیورینا گشتی دریژ کهت بو 11 نیسانی. ههروه سا ژلایى خوه څه ئیرانی دهرفهت یا دایه (140) هزار ناواره یڼ عراقی نهوین پیش وهخت ل ویری ههتا سوباهی بریارى بدهن یان دی څه گهر نه عراقی یان دی ل ئیرانی مین پشتی فی ده می سنور دی هینه گرتن هه مبه ری وان" (۱۳).

دهه مان بوار دا مسعود بارزانی دیژت: "بهلی ل ئادارا 1975 شوره شا نه یلولی توشی شکه ستنی بوو، بهلی راستیه کا هه ی گریډای فی شکه ستنی یه نابت نه م پشت گو ه باڅین، نه گهر بارزانی دهستبردارى کهر کوکی ببا و رازیبا کو کهر کوک ده ر بکهفت ژ سنورین مافی ئوتونومی روویدان نه گه هشتنه فی راده ی و نه ؤ شکه ستنه رووینه دا. هه ژیه بیژین، شوره شا نه یلولی ژلایى له شکه ری څه توشی

شکەستنی نه بوو بەلکو ژلایی سیاسی فە، و هەقالین مە یین دووھی بونە دوژمنین مە یین ئەفرو. د دەمەکی دا ئەز ژ وان کەسان بووم ئەوین حەز دکرین کو بەردەوامیی بەدەنە شەری هەتا دوماهیك گولە. من حەز دکر ژایانا خوە لسهەر ئاخا کوردستانی بەدەم نەك بچمە ئیرانی. ئەڤ پەیفه دەربرینی ژ تەعاتی و نەخوشیا هەلویستی شورەشگیان دکەت ل وی دەمی (١٩٧٥-١٩٧٠).

دەرئەنجام:

دخواندنا بابەتین روژناما گاردیان دا یین گریدایی کیشا کوردی دناقبەرا (١٩٧٥-١٩٧٠) دا ئەڤ خالین ل خواری ژ هەلویستی روژنامی دیاردەن:

1. روژناما گاردیان خویا دکەت ئەو کاودانین ئالوز یین حکومەتا نوی یا عیراقی تیدا دەر بازبووی ل قوناغا بەری ریکەفتنا 11 ئاداری ئیک ژ خالین هەرە سەرەکی بوون بو ئیمزاکرنا ریکەفتنا 11 ئادارا 1970. حکومەتا عیراقی دقیا بەرھنگاریا شورەشا کوردی و یاخیوونین نافخوو و گەفین ئیرانی بکەت بریکا خوشکرنا پەیوەندیان دگەل لایەنەکی داکو دەم و دەر فەت بو باش بن ژبو ژناقبەرا لایەنەکی دی. لەورا حکومەتا بەعسی ریکەفتن دگەل کوردان گریدا و ماوی جی بەجی کرنی درێژکر بو چار سالان داکو خوە ریک بێخەت و هیژا خوە ئامادە بکەت و کیشین نافخوو چارەبکەت. ژوانان ژناقبەرا کودەتایا نەسەرکەفتی ئەوا (عەبدولغەنی راوی و عەبدولرەزاق نایف) پیراویوین ل بەغدا بو گهورینا حکومەتی.

2. د هەلویستەکی دی دا گاردیان دوپات دکەت کو پستی ئەو ماوی هاتیە دەستیشانکرنا ژلایی حکومەتا نافەندی فە بو جی ب جی کرنا بەندین ریکەفتنا 11 ئاداری بدوماهیك هاتی ل سالا 1974، حکومەتا عیراقی پیگیری ب وان سوزو پەیمانان نەکر ئەوین داینە بارزانی، بەلکو د بەرامبەر دا پیکولین خوشکرنا پەیوەندیان دگەل ئیرانی کرن، وشیا سەرکەفتی بت و ریکەفتنا جەزائیر پەیوەندی دناقبەرا هەردوو وەلاتان دا خوشکر، د بەرامبەر

دا هەمی دەرگەه هەمبەری بزافا رزگاری خوازا کوردی هاتنە گرتن. بشیوہیەکی دی ئەو پێشہاتین بەری مورکرنا ریکەفتنا جەزائیر بەلگەیک بوون بو نە دلسوزیا و نە ئامادەبیا بەعسیان ژبو جی ب جی کرنا بەندین بەیانناما 11 ئاداری ژ وانان پیکولین کوشتنا بارزانی و کوری وی ئیدریسی.

3. ئەری روژناما گاردیان یا بی لایەن بوو دنفیسینین خوە دا هەمبەری کیشا کوردی؟ بەرسقا فی پرسیاری د گەلەك ژ هەلویستین روژنامی دا دیاردەت، ژ وانان دەما دەتە خویاکرن کو هەتا دەسپیکا سالا 1975 وەلاتی ئیرانی پشەقانی ل کیشا کوردی ل باکووری عیراقی کریە ئەفە ژلایەکی فە، بەلی ژ لایەکی دیفە وەسا دیاردەت کو هەتا فی دەمی پەیوەندی دناقبەرا عیراقی و ئیرانی دا نەخوش بوون. زیدەباری فی چەندی کورد قوربانین پێشہاتین سیاسی و ئیستراتیجی بوون ل دەفەری. هەژبە بیژین ئیرانی دقیت پشەقانی بارزانی بەکەت داکو بریکا وی گفاشتنی لسهەر عیراقی بکەت. بشیوہیەکی دی، ئیرانی کورد بکارئینان بو بەرژوہەندیین خوە د کەنداقی فارس دا بەلی کوردان نەشیا مفایی ژ ئیرانی وەر بگرن بو بەدەستفەئینانا مافی سەر بەخوبوونی. د بەرامبەر دا ئەگەر بەری خوە بەدەینە دەرئەنجامی پەیوەندیین دناقبەرا بارزانی و شاهی دا دی بینن کو شاهی ئیرانی بارزانی بکارئینا دژی حکومەتا عیراقی و شیا لدوماهیی حکومەتا عیراقی نەچار بکەت کو دەستبەرداری بەرژوہەندیین خوەببەت د کەنداقی عەرەبی دا بو ئیرانی و لدوماهیی سەرکەفت و عیراق نەچار کر کو ریکەفتنا جەزائیر دگەل دا ئیمزا بکەت. بشی شێوی کوردان مفا ژ پەیوەندیین خوە دگەل ئیرانی وەر نەگرت وەکو پیتفی لەورا ریکەفتنا جەزائیر دوماهیك ب بەرخوہەدانا کوردان ل باکووری عیراقی ئینا و کوردان چ هەفال و پشەقان د گورەپانی دا نەمان.

ژێدەر:

1. The Guardian Website, 'A brief history of the Guardian newspaper', (6 June 2002),

16. جيرارد جالياند، المأساة الكردية، ترجمة: عبدالسلام النقشبندى، ط2، (اربيل، 2012)، ص ص 108-109.
17. عبدالكريم فندي، فصول من ثورة أيلول في كردستان العراق، ط1، (دهوك، 1995)، ص111.
18. د.حامد محمود عيسى، المشكلة الكردية في الشرق الاوسط....، المصدر السابق، ص ص 212-213.
19. Our Correspondent, 'Iraq under fire at home and abroad', *The Guardian Newspaper*, (25 May 1969), p. 4.
20. Ibid.
21. Our Correspondent, 'Iraqis execute three more', *The Guardian Newspaper*, (25 January 1970), p. 6.
22. Alan Smith, 'Truce likely in Kurd War' *The Guardian Newspaper*, (6 February 1970), p. 4.
23. عمار السمر، شمال العراق 1958-1975: دراسة سياسية، ط1، (بيروت، 2012)، ص 362.
24. عبدالفتاح علي البوتاني، موقف الاحزاب السياسية العراقية من القضية الكردية 1946-1970، ط1، (دهوك، 2007)، ص 144.
25. Anthony McDermott, 'Iraqis shell dam in border battle', *The Guardian Newspaper*, (12 February 1974), p. 4.
26. فريد اسسرد، المسألة الكردية بعد قانون ادارة الدولة العراقية، ط2، مكتبة مدبولي (القاهرة، 2006)، ص ص 134-138.
27. William Tuohy, 'Freed Arabs are New threat to Israel', *The Guardian Newspaper*, (13 March 1970), p. 2.
28. Ibid.
29. زهير المعروف، اتفاقية آذار التاريخية واسباب فشلها؟، صحيفة التأخي، (اربيل، 2013)، <http://altaakhipress.com/viewart.php?art=25869>.
30. Michael Field, 'Iraq looks again at the Gulf', *The Guardian Newspaper*, (6 october 1970), p. 3.
31. مسعود بارزاني، البارزاني والحركة التحررية الكردية: ثورة ايلول 1961-1975، ج3، (اربيل، 2002)، ص ص 236-237.
32. المصدر نفسه، ص 243.
33. المصدر نفسه، ص 258.
- <<https://www.theguardian.com/gnm-archive/2002/jun/06/1>>.
2. James Morris, 'The Living and Dead Rulers of Iraq: New premier insists he will be friendly to all', *The Manchester Guardian Newspaper*, (28 July 1958), P.5.
3. William Clark, 'Iraq: Nasserism V. Communsim', *The Guardian Newspaper*, (21 Dec 1958), P.5.
4. The Observer, 'ODO Men Out in the Middle East', *The Guardian Newspaper*, (24 September 1961), P.40.
5. مسعود بارزاني، البارزاني والحركة التحررية الكردية ج4، ط، (اربيل، 2002)، ص 73.
6. د. عبدالفتاح علي البوتاني، وثائق عن الحركة القومية الكردية التحررية: ملاحظات تاريخية ودراسات أولية، ط1، (اربيل، 2001)، ص 269.
7. ميهفان عارف بادى، الحركة القومية الكردية التحررية في كردستان العراق 1958-1963، ط1، (اربيل، 2005)، ص 102.
8. دانا آدمز شميث، رحلة الى رجال الشجعان في كردستان، ترجمة وتعليق: جرجيس فتح الله، ط2، (اربيل، 1999)، ص 297.
9. آدمون غريب، الحركة القومية الكردية، دار النهار للنشر، (بيروت، 1973)، ص ص 55-57.
10. مسعود بارزاني، البارزاني والحركة التحررية الكردية ... المصدر السابق، ص 53.
11. د.حامد محمود عيسى، المشكلة الكردية في الشرق الاوسط منذ بدايتها حتى سنة 1991، مكتبة مدبولي، جامعة فنانا السويس، 1992، ص ص 205-206.
12. Th Guardian, 'Kurdistan in Iraq', *The Guardain and The Observer*, (11 March 1963), p. 8.
13. د.حامد محمود عيسى، المشكلة الكردية في الشرق الاوسط....، المصدر السابق، ص 207.
14. جليلي جهليل، شورشهكانى كور لهسهردهمى نويدا، وهركيран: بههادين جهلال مستهفا، چاپى يهكهه، (ههولير، 2013)، ل ل 388-389.
15. أيوب بارزاني، الحركة التحررية الكردية و صراع القوى الاقليمية والدولية 1958-1975، (جنيف، 2011)، ص ص 289-292.

50. Gwynne Roberts, 'Defiant Kurds are Ready for War', *The Guardian newspaper*, (31 March 1974), p. 8.
51. David Hirst, 'Kurds Aim at democracy for all Iraq', *The Guardian newspaper*, (31 March 1974), p. 8.
52. The Guardian, 'The Kurdish War in Winter', *The Guardian newspaper*, (14 January 1975), p. 12.
53. سامي شورهش، كردستان والاكراڊ: الحركة القومية والزعماء السياسية، إدريس بارزاني ... نموذجاً، ط1، (أربيل، 2001)، ص ص 101-102.
54. عبد الغني علي يحيى، العرب والكرد ايهما المتضرر الاكبر من اتفاقية الجزائر؟، موقع الكتابات، (30 آذار 2014)، ص ص 1-2.
55. Darius Kadivar, 'Diplomatic History: Shah and Saddam sign 1975 Algiers Agreement', *Persian Realm*, (03 January 2009).
56. Jim Hoagland, 'Fighting stops in Kurdistan', *The Guardian newspaper*, (15 March 1975), p. 12.
57. Ibid.
58. The Guardian, 'Iran refuge for Barzani', *The Guardian newspaper*, (31 March 1975), p. 3.
59. Ibid.
60. مسعود بارزاني، بارزاني و بزووتنه وهى رزگارى خوازى كوردى: شورهشى ئه يلول 1961-1975، بهرگى سڤيهه، بهشى يهكههه، (ههولير، 2004)، ل ل 19-20.
34. The Guardian, 'When Kurds are restless', *The Guardian Newspaper*, (2 June 1971), p. 10.
35. The Guardian, 'Explosion', *The Guardian Newspaper*, (1 October 1971), p. 2.
36. David Hirst, 'The case of the exploding sheikh', *The Guardian Newspaper*, (3 December 1971), p. 4.
37. The Guardian, 'A quarrel is revived', *The Guardian Newspaper*, (13 November 1972), p. 12.
38. عمار السمر، المصدر السابق، ص 375.
39. The Guardian, 'A quarrel is revived',, *ibid...*
40. The Guardian, 'The case of the exploding sheikh',..., *ibid.*
41. The Guardian, 'A quarrel is revived', *ibid*
42. عمار السمر، المصدر السابق، ص 386.
43. حبيب تومى، البارزاني مصطفى: قائد من هذا العصر، ط1، دار آراس للطباعة والنشر، (أربيل، 2012)، ص ص 619-620.
44. المصدر نفسه، ص 620.
45. المصدر نفسه.
46. المصدر نفسه، ص 620.
47. The Guardian, 'Iraq gives autonomy to kurds', *The Guardian newspaper*, (12 March 1974), p. 4.
48. The Guardian, 'Autonomy revolt by Iraq kurds', *The Guardian newspaper*, (15 March 1974), p. 3.
49. The Guardian, 'Iraqis under siege begging for food', *The Guardian newspaper*, (18 March 1974), p. 4.

موقف صحيفة جارديان البريطانية من القضية الكردية في العراق (1970-1975)

الملخص:

أصبحت الحركة التحررية الكردية في شمال العراق وصراعها ضد الحكومة العراقية خلال (1970-1975) موضوع الصحافة الداخلية والخارجية، لأنها كانت واحدة من أكثر الموضوعات أهمية في الشرق الأوسط. فقد ملأت (صحيفة الجارديان) البريطانية صفحاتها بهذه الأحداث التي وقعت بين الثورة الكردية وحزب البعث العربي الاشتراكي في بغداد خلال تلك السنوات الخمس. وأيضاً لا بد من القول بأن (صحيفة الجارديان) كانت تسجل الأحداث مباشرة من قلب الحدث وعند اندلاعه.

تعد صحيفة (التآخي) لسان حال الحزب الديمقراطي الكردستاني، إذ كانت تدافع عن الحركة التحررية الكردية. بينما، صحيفة (الزوراء)، لسان حال حزب البعث الاشتراكي، كانت تشجع تلك القرارات التي تتخذها الحكومة العراقية ضد الأكرد. ولكن، (صحيفة الجارديان) في هذا الصدد كانت محايدة في كتاباتها ونشرها للأحداث التي كانت تجري بينهما، وسيما تلك الأحداث التي ظهرت بعد توقيع اتفاقية مارس من عام 1970، حتى التوقيع على اتفاقية الجزائر في مارس عام 1975، بين العراق وإيران. وفي هذا المجال، أظهرت الجارديان موقفها المحايد تجاه الثورة الكرّد، بل ربما عكس تعاطفها مع الثورة، ففي واحدة من تلك المواقف ذكرت الجارديان أن من مطالب الثورة من أجل الاستقلال هي حقوق مشروعة للأكراد.

The British Guardian Newspaper's Attitude about the Kurdish Issue in Iraq (1970-1975)

Abstract:

The Kurdish liberation movement in northern Iraq and its struggle against the Iraqi government during (1970-1975) became the subjects of internal and external press, because it was one of the most significant topics in the Middle East. The British newspaper Guardian filled its pages with these events that took place between the Kurdish revolution and the socialist Baath Party in Baghdad during those five years. It has to be said, that the Guardian newspaper was recorded events directly from the heart of the event when it erupted.

The (Ta'akhi -brotherhood) newspapers has spoken on behalf of the Kurdistan Democratic Party and it was defending the Kurdish liberation movement. In contrast, the (al Thawra) newspaper, has spoken on behalf of the Baath Party and encouraged those decisions were taken by the Iraqi government toward the Kurds. But, in this regard the Guardian newspaper was neutral in its writings and publishing of the events that were taking place between both of them. Especially, as those events that arose after the signing of the March Agreement of 1970, till the signing of the convention of Algeria in March 1975, between Iraq and Iran. In this field, the Guardian newspaper was neutral in its attitude; in one of those attitudes and in a very neutral stance about the Kurdish revolution the Guardian stated that the demands of the revolution for independence are legitimate rights of the Kurds.